

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70. kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrť leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 10. oktobra 1888.

O b s e g: Nauk, kako se ognjeuporne strehe delajo. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. — Šolske stvari. — Iz deželnega zbora. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nauk, kako se ognjeuporne strehe delajo.

Slama, namočena v glini, ne gori. To vsak lahko poskusi. Kolikor bolj je namočena, toliko bolj se upira ognju. Glina, ki se je vsesala v bilko slame in napolnila njeno votlino, varna je od vode, tako da je dež ne more izmiti. Ako pa se streha samo po vrhu namaže ali zalije z glino, izpere jo kmalu dež. Ako se slama, namočena v glini, na debelo položi na streho, to se stropila in prekle (letve) lahko gno.

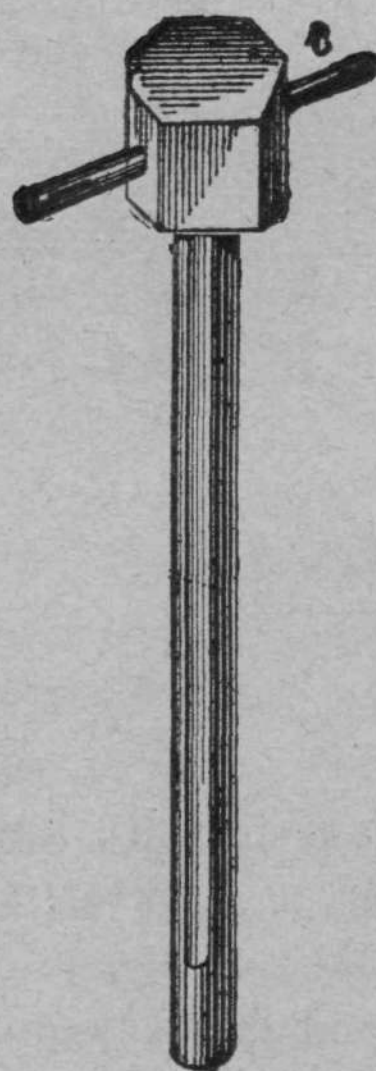
To je napotilo realno učilišče v Krasnoufmsku v Rusiji, da je iznašlo nov način, kako zdelovati lahke in ob enem krepke ognjeuporne strehe. Streha, katero je naredilo prvo l. 1883., stoji uže štiri leta brez vsake poprave. Krasnoufmskega realnega učilišča pristava, kjer se uče bodoči gospodarji, izmislila si je namreč slamnate plahte, ki se tko na navadnih statvah. Način, kako se delajo, in statve so popisane v naslednjih vrstah.

1. Plahte se tko iz navadne žitne slame brez kolkaja, grašice in drugega plevala. Slama naj bo suha. Široke naj bodo plahte po 3 čevlje in pol ($3\frac{1}{2}$ '), debele po eden ali poldrugi palec, dolge pa kakor streha, za katero se delajo, t. j. plahte naj se tkejo na tako dolge kose, kakor je dolga streha, samo nekoliko daljše, ker se pri posadki na streho lahko pokaže, da je plahta prekratka, ker imajo stropila in prekle lahko „hribe in doline“, odreže pa se lahko vselej, kar moli čez kraj.

2. Statve za tkanje teh plahť so tako proste, da jih vsak stolar ali tesar lahko naredi. Pa ni treba, da bi jih imel vsak gospodar; enih statev za vso vas je čisto dovolj. Na takih statvah natketa dve ženski ali celo ena ženska z deklico ali dečkom na dan lahko več nego 20 sežnjev dolgo plahto.

3. Take statve so enake navadnim tkalčevim statvam, samo da so več, in pa da sta valjarja za nategovanje osnove in prijema tkanja nekoliko drugačna, kar kaže priložena podoba 63., in sicer se dela stan iz debelih desk, ki se pilijo ali žagajo na prekle (letve), široke po 9 palcev in debele po 4 palce. Seveda, ako so te razpiljene deske malo širše in debelejše, to nič ne dene. Ker ene statve lahko služijo nekolikim gospodarjem in jih je treba voziti ali nositi z mesta na mesto, narede se lahko tako, da jih je lahko razdreti.

Dolge so statve od A do B 8' 2", široke 3' 4"; vertikalne stojke A B B G 7' pa visoke.

Podoba 63.

Prekle (letve) D E, t. j. spodnja obvezka, so dolge 12' 4", molé, kakor kaže podoba, na eno stran 3' in drže velik valjar F, na katerega se namotava nitna osnova. Te prekle D E vrezavajo se v navpične (vertikalne) stojke, ki so 30" (2' 6") od tal.

V stojkah A in G so 4' 4" visoko narejene okrogle luknje, v katere se vstavlja valjar a. V tem valjarji izvrtá se v eni črti z majhenim svedrcem 5 luknjic, 8" drugo od druge. V stojkah B in C narejene so 3' 2" visoko luknje za prijemni valjar b.

Ker se slamnata plahta ne more navijati na valjar b kakor platno, zato je narejen ta valjar debel ne manj nego 9" v poprečniku (diametru). V njem se izdolbe skoraj po vsej dolžini tolika dolbina (špranja), da bi skoz njo lahko šla plahta (glej podobo 62.).

Da bi se statve trdneje stale, in bi se nitčanki in brda (Z) lahko podvešale, za to treba vrhnje konce

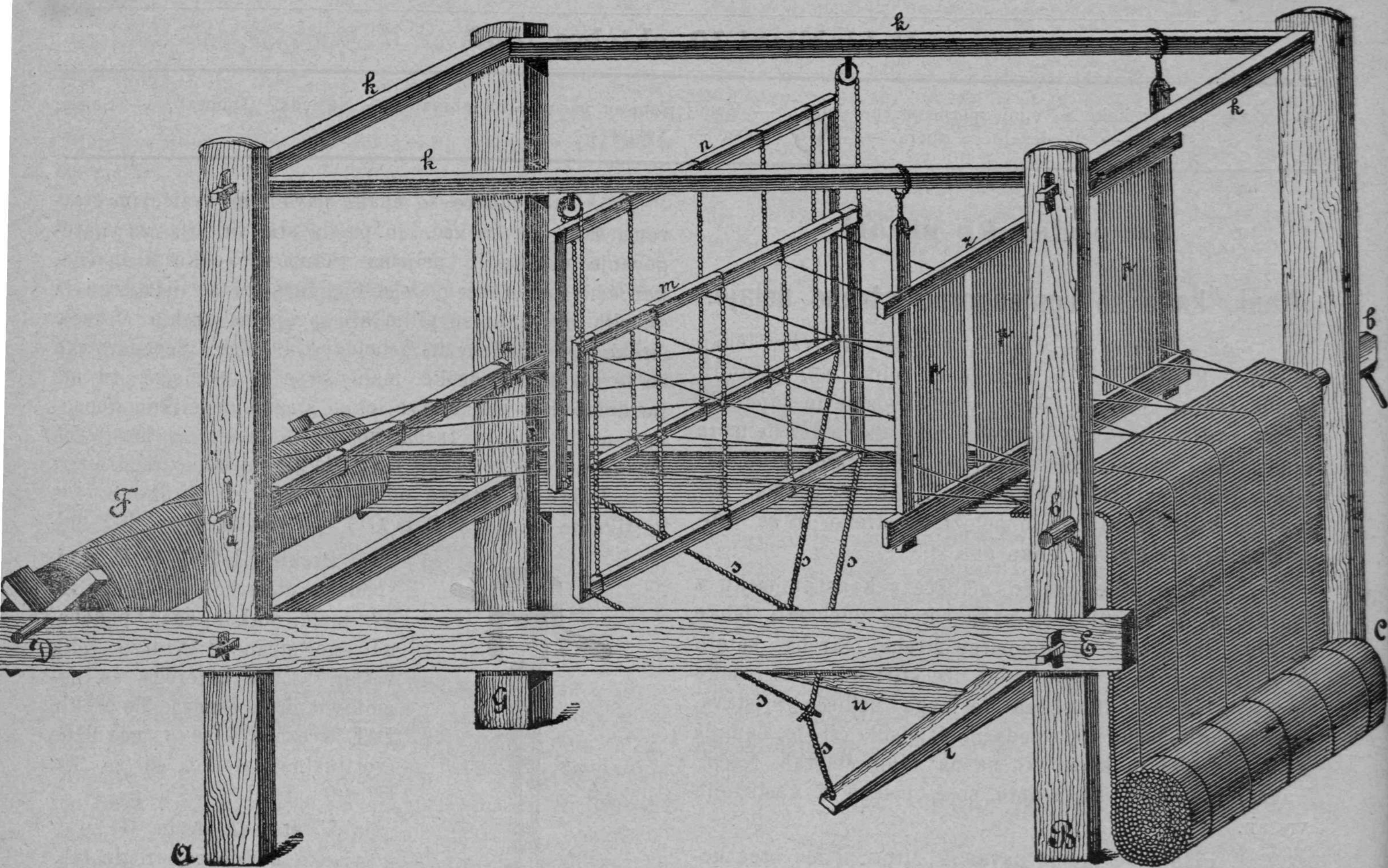
vertikalnih stojek skrepiti s posebno obvezko (*k k k k*) iz tenkih letev.

Nad dvema tretjinama vrhnjih prekel (letev), računajoč od tistega konca, kjer je prijemni valjar *b*, uvrstajo se v vrhnje preklje (letve) dva navadna škrpca, skozi katera se propuščajo remeni ali oprte, na katerih koncih se privešajo dve nitčanki *m* in *n*, t. j. dva okvirja, v katerih je nategnjeno navpik (vertikalno) pet zvitih žic (dratov). V sredi vsakega zvitka žice naredi se luknjica, da se v njo vdeva nitka ali motvoz osnove. Ta luknjica se naredi prav lahko, ako vstavimo v sredi žice svinčnik ali klinček, kadar zvijamo žico.

Z valjarja *F* se like iz 10 nitek ali motvozov razdeljuje na 5 parov, in vsak par vdeva se v proti stoječe luknjice valjarja *a*; potem se te nitke vdevajo v nitčanki, in sicer tako, da se ena nitka enega para vdeva v luknjico nitčanke *m*, druga pa v luknjico nitčanke *n*.

Dalje se vdevajo pari v proti stoječe votline brde *z* in v votlino prijemnega valjarja *b*; konci njih se zakrepljajo na tem valjarji s palico, ki mora seveda biti bolj dolga nego votlina v valjarji *b*.

K spodnjim krajem nitčanek privešata se dve deščici ali podložniki (pedali) *u*, *i*; če stopiš na podnožnik *i*, vzdiga se nitčanka *n*, če stopiš na podnožnik *i*.

Podoba 62.

Na ravno tistih vrhnjih preklah (letvah), kakor se vidi v podobi, priveša se tudi brda, t. j. okvir, kamor se pribija slamni otek.

Ker je vsak par osnove drug od drugega do 9" to se razume, da je tudi brda *z* tak okvir, ki ima vertikalne ali navpične deščice *p p p*, široke po 9", mej katerimi se puščajo ozki presledki ali špranje za vsak par osnove.

Take statve stoje v Rusiji okolo 5 rubljev, t. j. okolo 6 gld. a. v.

4. Osnova za snovanje plaht je predolga, kajti na dan se lahko setke od 20 do 30 sežnjev plahte; zato bode ceneje, ako se taka osnova naroči pri vrvarji.

vzdiga se nitčanka *m*. če stopiš na podnožnik *u*, vzdiga se nitčanka *m*. Sicer pa zna to vsak tkalec. Vrvce, na katerih so privešeni podnožniki, zaznamovane so na podobi s črko *s*. Ko se vzdigata in spuščata nitčanki, odkriva se zev osnove, kamor se zaklada slamni vtek, ki se mora vsakokrat dobro pritisniti z brdo.

5. Za osnovo jemljo se krepke nitke, kakeršne rabijo ribiči za svoje mreže, ali pa nesučeni motvozi. Motvozi so boljši, kakor je pokazala izkušnja, dasi so dvakrat teži in draži.

Za vtek jemlje se slama, 1 ali 1½ palec debela. Ako je slama bolj kratka nego je treba, ali ako je

pometa, treba poravnati jo, da bo ležala v širino vse plahte; klasje naj bo v sredi, debeli konci slame pa po krajeh.

6. Kraji tkane plahte se sproti odrezujejo s srpom. Potem se sname osnova z valjarja *a*, plahta se vdeva v votlino valjarja *b* na toliko da se, če ta valjar enkrat ali dvakrat zavrtimo, osnova zopet nategne. Tako bode konec plahte ležal na tleh, in se lahko tke, kolikor dolgo kdo hoče, na valjarji pa ostajata ne več ko dva obrata, da se osnova udriži nategnena. Da je valjarje lahko sukati ali vrteti, vtakne se na njih desnem konci zunaj statev klin, ki ob enem drži valjar krepko, da se ne suka (glej na podobo 63, *t*).

7. Stkane plahte se režejo na take kose, kakor je dolga streha, in se močijo jako skrbno v glini.

(Konec prihodnjič.)

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

87.

Sestavine, delovanje, ponarejanje, trgovina in razne vrste čaja.

Trgovina s čajem je dandanes vrlo znamenita. 1876 l. se je izvozilo s Kitaja — toliko je zapisano — okol 232 milijonov funtov čaja v vrednosti 133 milijonov gld. Samo Kitajci ga potrošijo na leto dvakrat toliko. Z Indije se ga izvozi na leto 35 milijonov, z Jave 2 milijona, in z Japonske 24 milijonov funtov. Sami Angleži ga izvozijo na leto dobrih 186 milijonov, in od tega se ga v Angleški potroši do 150 milijonov funtov. Za trgovino se spravlja čaj v lesene ali plehnate škrinje, ki se najpreje s perjem oblože in potem dobro zapró. Čaj od prve bratve ima v sebi največ soka, in kedar se posuši more še zavreti. Radi tega niso ta čaj nikdar popred dovažali v Evropo na angleških brodovih, nego so ga vedno v malih zavitkih po suhem v Rusko pošiljali. Vozili so ga, ali še rajše so ga prenašali na kamelah v karavanah, in zato ima ime karavanski čaj. Glavno tržišče mu je bilo v Nižem Novgorodu. Funt pravega karavanskega čaja stoji 50 gld.

Najglavnejše vrste čaja, katere v trgovino prihajajo, naslednje so.

1. Črni čaj.

Peko ali Pekve je od mladega in nežnega perja; to je najboljša vrsta, ter prihaja preko Londona v trgovino.

Souchong karavanski čaj. Omenili smo, da on dandanes v Rusko prihaja preko Londona in Königsberga.

Congo ali Congfu je najprostejša vrsta z velikim perjem.

2. Zeleni čaj.

Bing cesarski ali cvetni čaj je najfinejša vrsta, katera k nam nikdar ne prihaja.

Haysan ali hyson je najboljša zelena vrsta v trgovini

Zrnati čaj (Aljofar, Gun-powder, Schiesspulverthee) ima v zrna zvita peresa.

Singloe ali Songlo je najprostejša vrsta, barve je sivkasto-zelene.

Sedaj naj omenimo še onih bilin, katere se kot kitajski čaj upotrebljujejo. Najznamenitejša taka bilina je paraguajski čaj ali mate (*Ilea paraguayensis*). Grm je to, ki raste po vseh paraguajskih šumah. Priprava mu je vrlo jednostavna. Odsekane veje s perjem se na ognju malo sprže in posuše, perje se potem otrese in v droben prah stré. Ta prah kuhajo, a vode ne odlivajo, nego jo skozi cev srčejo. Sestavine paraguajskega čaja so slične onim, ki smo jih opisali pri kitajskem čaju. Ameriški domačini so ga pili uže v starodavnem času, in dandanes ga pijo po vsej južnej Ameriki. V severnih krajih ameriških rasto ob močarinah grmiči (*Ledum palustre*), katerim perje oberajo, in od tega pripravljajo labradorski čaj. V Abesiniji kuhajo čaj, poznat z imenom „kat“ od perja nekega grma (*catha edulis*). Na Sumatri prirejajo čaj od kavovčevega perja. Avstralija ima svoj tasmanski čaj, in otok Mauritius svoj fahamski čaj. Ker ti čaji nikdar v Evropo ne prihajajo, toraj jih ne poznamo njihovih sestavin.

88.

Na Siciliji.

Kedor je bil na Siciliji, skoro vsak toži, da je zanemarjena. Dve desetini niste za nobeno kulturo, samo dobra desetina je obdelana tako, kakor mora biti. Skoro šest desetin zemlje leži tedaj neobdelane. Ti kosovi bi se dali prav dobro obdelati, ako bi bilo pridnih rok. Na Siciliji sejejo in žanjejo na tri leta. Pridelujejo malo rodeva jim k večjemu vsako tretje ali četrto zrno. Ti zanemarjeni prostori so prave stepe. Bohotno jih prerašča razni plevel, da mula komaj rije po njem naprej. Pred kot ne so to oni prostori, hi so dajali v starodavnem času žito 6 milijonom, in po vrhu so je še izvažali v Rim. Dandanes prideluje Sicilija komaj zase potrebnega žita. Kaj pak da so mnogo njiv zasadili z južnimi bilinami, ali to ni noben izgovor. Tako slabo in zanikrno ne obdelujejo zemlje menda nikjer v Evropi, kakor na Siciliji. Največ polja leži okoli mest. Ali nekateri meščanje imajo daleč svoje njive, potrebujejo celo uro, tudi dve, preden dospejo nanje. Ker toliko zamude s poti, toraj delajo brzo, delajo površno, in na vse vrh delajo z najmalovrednejšim orodjem. S plugom, ki mu pa ne gre to ime, ob vrhu natrgajo zemljo, in v take brazde posejejo zrnje. Kedar žito dozori, požanjejo je prav visoko z malimi srpi, in omlatijo s palicami kar na njivi, ali pa narujejo klasje po zravnem prostoru ter omanejo z mulami ali z voli. Če ni drugače omanejo na cesti, ako je le dovelj široka. Omlačeno ali ometo zrnje malo očistijo, vsujejo v vreče, nalože mulam in se